

PŘEDMLUVA ANNY ŠABATOVÉ

Čtenář má před sebou již třetí komentář k antidiskriminačnímu zákonu během dvanácti let. První komentář, který vznikl v roce 2010, hned v následujícím roce po přijetí antidiskriminačního zákona, byl postaven především na teorii a zahraničních zkušenostech a psali ho průkopníci a popularizátoři antidiskriminačního práva v České republice. Sama jsem jako zástupkyně veřejného ochránce práv v roce 2004 absolvovala dvoudenní školení o antidiskriminačním právu, kde nás někteří z autorů školili. Tou dobou se již vážně diskutovalo o antidiskriminačním zákoně a zdálo se, že jeho přijetí je na spadnutí. Varianta, že orgánem pro rovné zacházení bude veřejný ochránce práv, byla již tenkrát zvažována, i když ne jako jediná. Trvalo to však ještě několik let, než byl zákon přijat. V mezidobě předkladatelé jednou neuspěli ve Sněmovně a obsah zákona byl následně částečně redukován, zejména pokud jde o vymezení diskriminačních důvodů. Další komentář z dílny nakladatelství Wolters Kluwer vznikl v roce 2015 pod vedením právníků z Kanceláře veřejného ochránce práv. Nepřekvapí, že tento komentář již pracuje s právními větami z prvních důležitých zpráv a stanovisek ochránce z oblasti ochrany před diskriminací. Vzhledem k tomu, že se oba komentáře dočkaly druhého vydání, respektive dotisku, je zjevné, že po komentářích je hlad. Zřejmě to souvisí i s nejednoznačným přijetím antidiskriminačního zákona, který budil velké emoce nejen před svým přijetím, ale i po něm. Mnozí lidé bolestně vnímali, že je jen na základě Listiny základních práv a svobod velmi obtížné se domoci ochrany před diskriminací, a toužebně vyhlíželi zákon, který vymezí, co je diskriminací, a co nikoliv. Jiní v zákoně viděli omezování svých svobod a ochranu před diskriminací prakticky odmítali jako nepřirozenou, znásilňující a neúčinnou.

Rovnost všech lidí před zákonem a zákaz diskriminace je jedním ze základních požadavků demokratického právního státu. Naplňování tohoto principu je jedním z nejsložitějších úkolů. Požadavku na svobodu a rovnost je imanentní určitý konflikt, neboť svoboda ve své absolutní podobě bez korektivů může vést až ke zvlů a nespravedlnostem. Na straně druhé státem zajišťovaná rovnost bez respektu ke svobodě jednotlivce může vést až k nesvobodě.

I proto je tak důležité o situacích, jež potenciálně mohou vést k diskriminaci, stále přemýšlet a diskutovat a v případech vážných pochyb nechat situaci posoudit. Mám velkou radost z toho, že se na trh dostává již třetí komentář, který zapracovává už dvanáctiletou zkušenost veřejného ochránce práv a všechny

relevantní a dostupné rozsudky, jež se odvolávají na antidiskriminační zákon a související směrnice EU.

Srovnám-li situaci na počátku roku 2014, kdy jsem se stala veřejnou ochránkyní práv, a situaci dnes, je vidět, že jsme urazili velký kus cesty. Tento komentář je toho důkazem. Velmi dobře si vzpomínám na výsledky výzkumu, který jsme publikovali v roce 2015 a který se snažil přijít na to, proč tak málo lidí, kteří se cítí diskriminováni, se obrací na soud, správní orgány nebo na ochránce. Nejistota výsledku byla vedle jiných důvodů významným faktorem, který oběti diskriminace vedl ke zdrženlivosti při obraně svých práv. V nejistotě jsme byli i my, mám na mysli sebe a své kolegy. Dá se říct a není to příliš velká nadsázka, že téměř každá kauza, v níž jsme poskytli zákonem předpokládanou metodickou pomoc, byla jakýmsi průzkumem, bojem. Pokud se některá z obětí, z těch, které se na nás obrátily, odhodlala jít k soudu, s napětím jsme očekávali, jak soud rozhodne. Uvědomovali jsme si, že bohužel ne všichni soudci jsou znalí antidiskriminačního práva a někteří do posuzování případů vkládají i své předsudky. Ale hlavně neexistovala judikatura, která mohla být pro soudce určitým vodítkem. Byl to jakýsi začarovaný kruh, jehož prolomení si žádalo trpělivost a určitý čas. Čekání se očividně vyplatilo.

Hned v prvním roce mého působení v roce 2014 jsme se potýkali snad s nejznámější kauzou, která vzbudila doslova bouři nevole, když jsme při posuzování individuálního podnětu konstatovali, že se střední zdravotnická škola mohla dopustit nepřímé diskriminace vůči somálské studentce, již ředitelka zakázala nosit hidžáb při vyučování teoretických předmětů. Studentka se v zákonné lhůtě rozhodla obrátit na soud. Jak soud první instance, tak i druhé rozhodl v její neprospěch a úspěšné bylo až dovolání k Nejvyššímu soudu, který vynesl rozsudek dva měsíce před skončením mého šestiletého mandátu (25 Cdo 348/2019). Nepříliš radostná ilustrace toho, že cesta ke spravedlnosti je dlouhá a klikatá. Vzpomínám si také na příběh paní, která pracovala jako lesní dělnice a zaměstnavatel ji propustil ve zkušební době poté, co se dozvěděl, že je těhotná. Nedávno paní nakonec u Nejvyššího soudu uspěla (21 Cdo 2410/2020). Jak dlouho to trvalo, můžeme usoudit z toho, že její holčička má už dnes čtyři roky. Kromě osobního zadostiučení přispěla tato žena svou statečností k tomu, že máme jasný judikát, který říká, že spočívá-li důvod zrušení pracovního poměru ve zkušební době ze strany zaměstnavatele v těhotenství zaměstnankyně, jde o její nepřijatelnou diskriminaci, která má za následek jednak neplatnost rozvázání pracovního poměru a jednak možnost ochrany dle antidiskriminačního zákona.

Praktická zkušenost se zákonem vtělená do soudních rozsudků a zpráv veřejného ochránce práv rozšiřuje pro každou další oběť, pro právníky neziskových

organizací, úředníky veřejné správy, advokáty i soudce míru jistoty, jak by mohla být další hypotetická kauza posouzena.

Napsat komentář k jakémukoliv zákonu není snadný úkol. Napsat dobrý komentář k antidiskriminačnímu zákonu, kdy je třeba dobře znát i kontext mezinárodního a evropského práva, je úkol velmi náročný a já jsem ráda, že se ho podařilo pestrému autorskému kolektivu vedenému advokátem a vysokoškolským pedagogem Jakubem Tomšejem naplnit. Pevně věřím tomu, že bude v praxi dobře sloužit všem, kteří to potřebují – obětem, úředníkům, studentům, advokátům, soudcům, ale i mnohým dalším, – a tím přispěje k větší stabilitě antidiskriminačního práva v České republice.

Mgr. Anna Šabatová, Ph.D.